

УДК 331.5

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ СУЧАСНИХ ФАКТОРІВ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ЗАЙНЯТОСТІ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

Домуз Олена Олександрівна,

здобувачка наукового ступеня доктора філософії,

Університет банківської справи, Львів, Україна;

e-mail: elenadomuz@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-1911-0181

Анотація. У результаті проведеного дослідження запропоновано схематичну модель впливу факторів фінансової кризи, пандемії COVID-19 і цифровізації економіки на трансформацію зайнятості в банківському секторі, що містить два рівні впливу характерних ринків і специфічних факторів на процес трансформації зайнятості в банківському секторі. Відповідно до запропонованої моделі визначено особливості впливу кожного з факторів на кожному з рівнів, зокрема: перший рівень впливу характеризує різноспрямованість дії кожного з факторів на окремі види ринку, що пов'язані з діяльністю банківських установ, характерним для цього рівня є розподіл ринків за інтенсивністю чутливості до аналізованих факторів. Визначено, що на вплив фінансової кризи найбільш сильно реагує ринок фінансового капіталу, валютний ринок і ринок праці; на вплив фактору пандемії COVID-19 — ринок охорони здоров'я, інформаційний ринок і ринок праці; фактор цифровізації економіки викликає зміни на ринку інновацій, ринку освітніх послуг, інформаційному ринку і на ринку праці. Це вказує на тісний зв'язок між впливом глобальних макроекономічних факторів і зайнятістю працівників як одного з головних елементів ринку праці. За результатами апробації моделі схематично відображено і проаналізовано зміни у структурі зайнятості банківського сектору під впливом факторів фінансової кризи, пандемії COVID-19 і цифровізації економіки. Установлено, що під впливом фактору фінансової кризи політика у сфері зайнятості українських банків була спрямована на фізичне скорочення усіх видів і форм зайнятості, а структура нестандартної зайнятості залишалася консервативною і нерозгалуженою; Вплив фактору пандемії COVID-19 супроводжується активним упровадженням і поширенням дистанційної зайнятості на всі сфери діяльності банківських установ, застосування якої показало низку переваг у порівнянні з традиційними формами зайнятості та розширення спектра використання інших нестандартних форм зайнятості, які відносно певних видів робіт і професій були застосовані вперше за всю практику господарсько-економічної діяльності банків. Вплив фактору цифровізації економіки на структуру зайнятості в банківському секторі характеризується сприянням розширенню форм і видів нестандартної зайнятості (фріланс і аутсорсинг). Визначено, що активне застосування цифрових технологій у банківській сфері змінило саму структуру праці, поглибивши дисбаланс між професіями.

Ключові слова: зайнятість, банківський сектор, дистанційна зайнятість, цифровізація, фінансова криза, COVID-19, економічна модель.

Формул: 0; рис.: 4; табл.: 0; бібл.: 10.

MODELING THE INFLUENCE OF MODERN FACTORS ON EMPLOYMENT TRANSFORMATION IN THE BANKING SECTOR

Domuz Olena,

Ph. D. student,

Banking University, Lviv, Ukraine;

e-mail: elenadomuz@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-1911-0181

Abstract. The study proposed a schematic model of the impact of the financial crisis, the COVID-19 pandemic and the digitalization of the economy on the transformation of employment in the banking sector, which includes two levels of impact of specific markets and specific factors on the transformation of employment in the banking sector. According to the proposed model, the peculiarities of the influence of each factor on certain market types are determined, in particular: the first level of influence characterizes the diversity of each factor on certain market types related to the activities of banking institutions, to the analyzed factors. It is determined that the financial capital market, foreign exchange market and labor market react most strongly to the impact of the financial crisis; the impact of the COVID-19 pandemic factor — the health care market, the information market and the labor market; the factor of digitalization of the economy causes changes in the market of innovations, the market of educational services, the information market and the labor market. This points to the close link between the impact of global macroeconomic factors and employment as one of the main elements of the

labor market. According to the results of testing the model, changes in the structure of employment in the banking sector under the influence of the financial crisis, the COVID-19 pandemic and the digitalization of the economy are schematically reflected and analyzed. It was found that under the influence of the financial crisis, the employment policy of Ukrainian banks was aimed at the physical reduction of all types and forms of employment, and the structure of non-standard employment remained conservative and unbranched; The impact of the COVID-19 pandemic factor is accompanied by the active introduction and spread of remote employment in all are as of banking, the application of which has shown a number of advantages over traditional forms of employment and expanding the range of other non-standard forms of employment. For the first time in all the practice of economic activity of banks. The impact of the factor of digitalization of the economy on the structure of employment in the banking sector is characterized by the promotion of forms and types of non-standard employment (freelance and outsourcing). It is determined that the active use of digital technologies in the banking sector has changed the very structure of work, deepening the imbalance between professions.

Keywords: employment, banking sector, remote employment, digitalization, financial crisis, COVID-19, economic model.

JEL Classification M5, J21, J40

Formulas: 0; fig.: 4; tabl.: 0; bibl.: 10.

Вступ. Світова фінансово-економічна криза, пандемія COVID-19, цифровізація економіки і глобальні зміни в міжнародній діяльності країн змушують поновому поглянути на ситуацію, що склалася у сфері зайнятості. Зокрема, це стосується проблем дефіциту робочих місць, несприятливих результатів на ринку праці, стійко зростаючого рівня безробіття, особливо серед молоді, та соціально незахищених верств населення, широкого поширення неформальної економіки та низькооплачуваної зайнятості, зниження частки праці в сукупному доході, зростання нерівності тощо. Проблема зайнятості в банківському секторі ускладнюється також тим, що за останні кілька років спостерігається ослаблення взаємозв'язку між зростанням і якістю створюваних робочих місць, нові вимоги часу потребують специфічних знань і професій, зростання якості освіти та кваліфікації працівників.

Досвід останніх років показав неефективність фрагментарного підходу до змін у сфері зайнятості працівників банківського сектору, а також необхідність інтеграції завдань і цілей у цій сфері з напрямками економічної політики та галузевих і корпоративних стратегій. Процес трансформації зайнятості потрібно реалізувати за допомогою скоординованих заходів, адаптованих до умов праці в банківській сфері та узгоджених між учасниками трудової діяльності.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Теоретико-методичну основу досліджень наукових проблем, пов'язаних із вивченням особливостей зайнятості в різних секторах економіки, у тому числі й банківському, становлять роботи таких учених-економістів, як: Н. А. Азьмук [1], В. В. Близнюк [2], О. Г. Брінцева [3], Е. Д. Вайсман [4], Л. О. Гаряга [5], О. А. Грішнова [1; 3; 6], О. О. Герасименко [7], І. С. Каленюк [6], С. Ю. Колодій [8], А. М. Колот [7], Т. Є. Кузнецова [9], О. В. Куклін [1], І. Л. Петрова [2], Л. А. Петрова [9], М. В. Подшивалова [4], А. І. Рой [5], Л. І. Цимбал [6], А. В. Черкасов [3] та інших.

Попри досить глибоке висвітлення в економічній літературі особливостей і характеристик зайнятості

в банківській сфері й оцінки їхньої ефективності, досі залишаються недослідженими питання щодо необхідності нівелювання впливу фінансових криз на рівень зайнятості працівників банків, забезпечення їхнього захисту під час пандемії, витіснення людської праці автоматизованими і роботизованими системами. Як результат, до теперішнього часу недостатньо розкрито і не систематизовано особливості зайнятості в банківському секторі під впливом тенденцій цифровізації, пандемії та системних фінансових криз. Це потребує розроблення вдосконаленого підходу до системи зайнятості в банківській сфері з урахуванням невизначеності наслідків впливу факторів, тривалості та особливостей кризи, обмежень на надання послуг тощо.

Крім того, нові напрями трансформації зайнятості виступають сьогодні важелем зміцнення потенціалу банківських установ у системі комплексної соціально-економічної політики, тому потребують проведення аналізу і досліджень на предмет їхнього впливу на ефективність і зростання конкурентоспроможності банків, потреби й умови праці персоналу.

Метою статті є побудова сучасної моделі впливу факторів фінансово-економічної кризи, пандемії COVID-19 і цифровізації економіки на трансформацію зайнятості в банківському секторі.

Методологія і методи дослідження. Для досягнення поставленої мети були використані такі методи дослідження: абстрактно-логічний і порівняльний аналіз — при дослідженні характерних особливостей діяльності банківських установ в Україні за сучасних умов; метод моделювання — при визначенні взаємозв'язків між дією факторів фінансово-економічної кризи, пандемії COVID-19 і цифровізації економіки на трансформацію зайнятості в банківському секторі; діалектичний метод — для здійснення теоретичних узагальнень, визначення проблем, що формують певні тенденції зайнятості в банківському секторі; графічні методи — при поданні комплексних результатів дослідження.

Результати дослідження. Аналізуючи стан зайнятості в банківському секторі, слід, по-перше, зауважити, що ефект сучасних глобалізаційних перетворень в економіці здійснює вплив на серйозні зрушення в розвитку різних сфер суспільного життя, що стимулює якісні зміни як безпосередньо в секторі послуг, так і у виробничому та фінансовому секторах економіки, її галузевій структурі тощо. Звичайно, зазначені процеси здійснюють прямий вплив як на ринок праці загалом, так і на зайнятість зокрема, сприяючи появі нових тенденцій у розвитку соціально-трудових відносин у всіх галузях економічної діяльності.

По-друге, на нинішній день як ніколи стрімко розвивається дисбаланс між структурою робочої сили і робочими місцями. І це стосується не лише банківського сектору, найбільш розповсюдженою наразі є ситуація зменшення попиту на некваліфіковану і малодосвідчену працю. У такий спосіб відбувається несприйняття ринком людських ресурсів, які не мають достатньої кваліфікації і не можуть або не хочуть розширювати свої знання і перенавчитися на іншу сферу діяльності, яка більш актуальна в сучасному вимірі.

По-третє, під впливом сучасних глобальних факторів трансформувалися і відносини між працівником та роботодавцем на сучасному ринку праці. За таких умов роботодавці стали більш лояльно налаштовані на сприяння розвитку професійно-кваліфікаційного рівня працівників, формування структури зайнятості, яка відповідає оптимальним суспільно-економічним потребам сьогодення, підвищення трудової мобільності персоналу, розвитку нестандартних форм зайнятості з метою узгодження інтересів усіх сторін трудових відносин в умовах непередбачуваності впливу зовнішніх факторів.

По-четверте, під впливом цифровізації економіки розпочався процес масової появи секторів, усередині яких створюються і виробляються нові технології, а також нових секторів, де ці створені технології застосовуються, це спричинило зростання мобільності праці як усередині цих секторів, так і між ними. Крім того, таким структурним змінам і поживавленню мобільності праці сприяє взаємодія із секторами освіти і навчання. Таким чином, цифровізація, з одного боку, спричиняє витіснення працівників із робочих місць за рахунок автоматизації і роботизації трудових процесів, з другого — сприяє створенню нових працевісних секторів, які в перспективі залучатимуть до праці тих, хто став незайнятим із технологічних причин.

Виходячи з цього, для опису впливу факторів фінансової кризи, пандемії COVID-19 і цифровізації економіки на трансформацію зайнятості в банківському секторі пропонуємо схематичну модель (рис. 1).

Як бачимо з рис. 1, запропонована схематична модель включає кілька рівнів впливу на трансформацію зайнятості в банківському секторі. Так, хоч аналізовані в нашому дослідженні фактори і взаємопов'язані між собою, що відображено схематично, і результатом

їхньої дії є рецесії та перепади в економіці, 1-й рівень впливу досить чітко характеризує різноспрямованість дії кожного з факторів на окремі види ринку, що пов'язані з діяльністю банківського сектору.

Що є характерним для цього рівня. На вплив фінансової кризи, перш за все, реагує ринок фінансового капіталу, валютний ринок і ринок праці. На вплив фактору пандемії COVID-19 реагують ринок охорони здоров'я, інформаційний ринок і також ринок праці, а до фактору цифровізації економіки найбільш чутливими є ринок інновацій, ринок освітніх послуг, інформаційний ринок і, знову ж таки, ринок праці. Таким чином, попри різноспрямованість впливу глобальних макроекономічних факторів, ринок праці є єдиним ринком, що однаково є чутливий до впливу кожного з них.

Характеризуючи 2-й рівень впливу запропонованої економічної моделі, слід зазначити, що залежно від дії кожного з основних факторів набір факторних ознак 2-го рівня та їхнє значення також будуть відрізнятися, це в результаті стає причиною того, що під специфічним впливом кожного окремого фактору в банківському секторі формуються різні варіанти структури зайнятості які, відповідно, мають різні наслідки від трансформаційних перетворень.

Побудова моделі впливу факторів фінансової кризи, пандемії COVID-19 і цифровізації дала нам змогу сформувати три типи структури зайнятості банківських установ, кожна з яких відповідає впливу конкретного вищезазначеного фактору. Схематичні зображення таких структур представлено на рис. 2—4.

Як бачимо з рис. 2, основна політика у сфері зайнятості вітчизняних банківських установ була спрямована на фізичне скорочення всіх видів і форм зайнятості, що було спричинено браком коштів, неплатоспроможністю та ліквідацією значної кількості банківських установ і скороченням обсягів комерційних послуг. Структура нестандартної зайнятості під впливом цього фактору залишалася консервативною і нерозгалуженою.

Аналіз зміни структури зайнятості під впливом фактору пандемії COVID-19 у банківському секторі, що представлений на рис. 3, свідчить про значні структурні зрушення. Так, ще до початку інтенсивного впливу пандемії COVID-19 та інших факторів у багатьох українських банківських установах, що керуються використанням сучасних управлінських підходів у роботі, дистанційна зайнятість як форма зайнятості тією чи іншою мірою вже була випробувана на практиці, оскільки за сучасних умов має низку переваг у порівнянні з традиційними формами зайнятості. Однак суворі карантинні заходи на рівні державного управління та необхідність утримання висококваліфікованих банківських працівників на робочих місцях з метою недопущення «розвалу» системи зумовили керівників банку розширити спектр застосування нестандартних форм зайнятості.

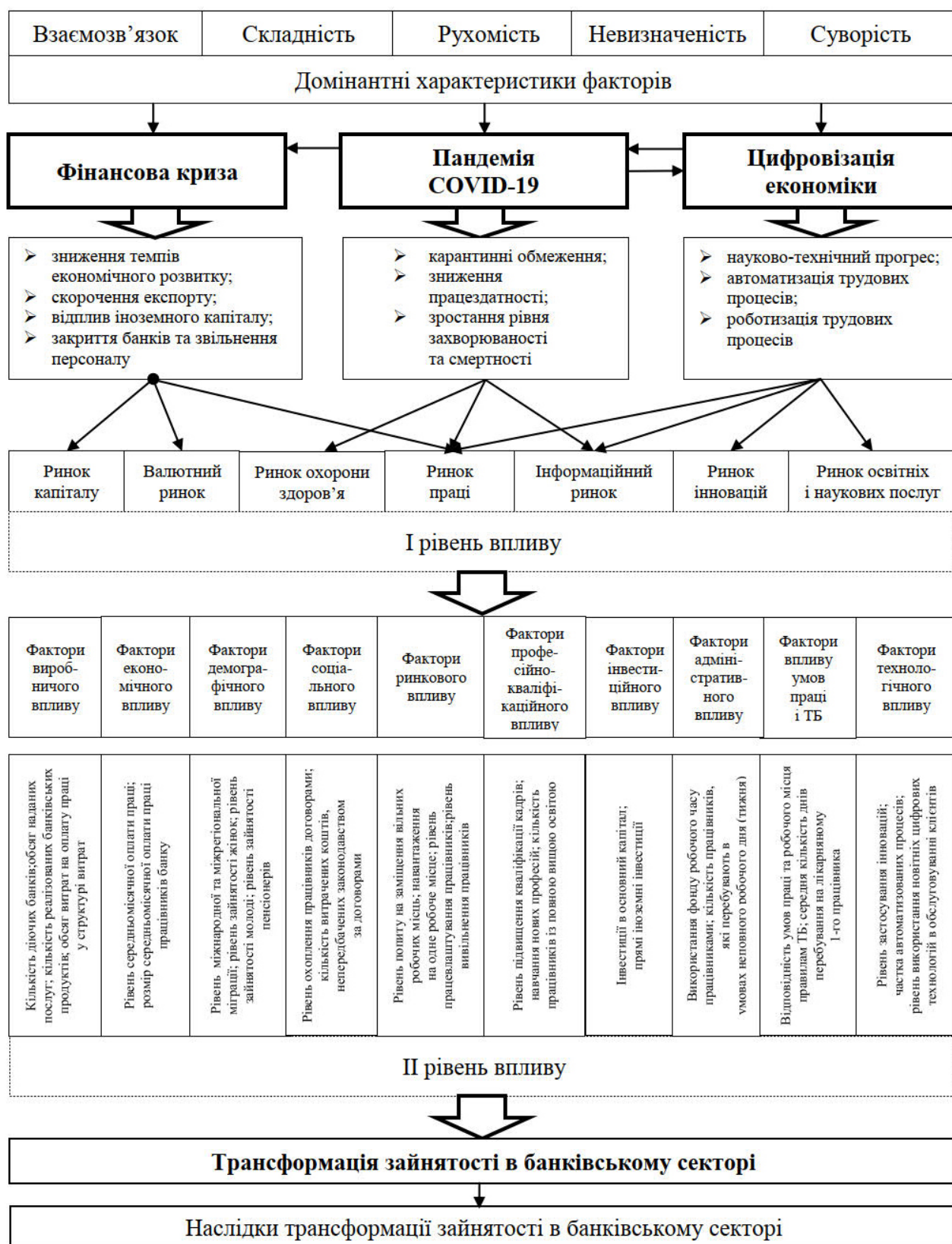

Рис. 1. Схематична модель впливу факторів фінансово-економічної кризи, пандемії COVID-19 і цифровізації економіки на трансформацію зайнятості в банківському секторі

Примітка. Побудовано за результатами власних досліджень.

Рис. 2. Зміна структури зайнятості під впливом фактору фінансової кризи в банківському секторі

Примітка. Побудовано за результатами власних досліджень.

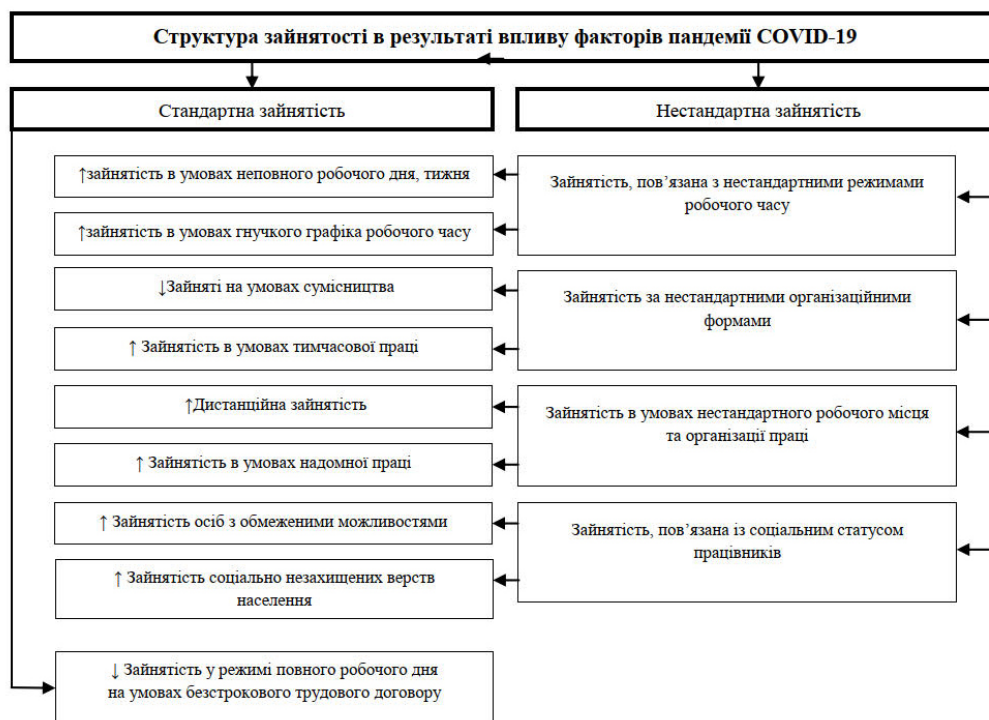

Рис. 3. Зміна структури зайнятості під впливом фактору пандемії COVID-19 у банківському секторі

Примітка. Побудовано за результатами власних досліджень.

Специфічні риси структура зайнятості в банківському секторі набула під впливом фактору цифровізації (див. рис. 4).

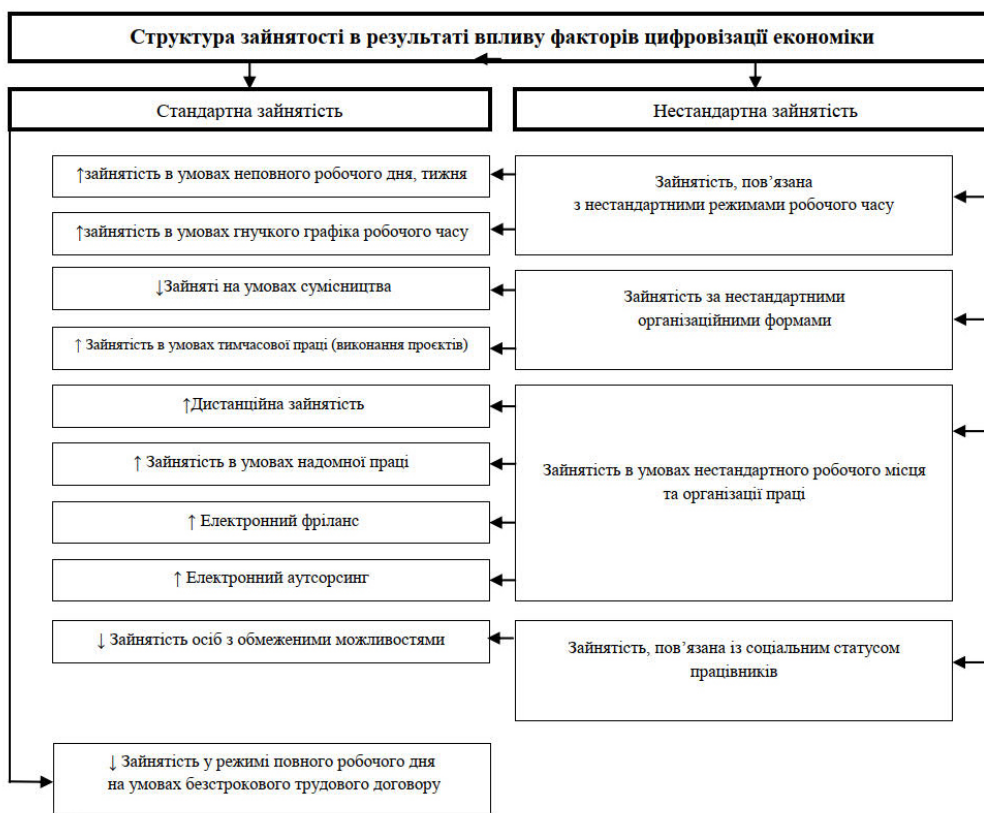

Рис. 4. Зміна структури зайнятості під впливом фактору цифровізації в банківському секторі

Примітка. Побудовано за результатами власних досліджень.

Як видно з рис. 4, цифровізація навіть більшою мірою ніж пандемія COVID-19, посприяла розширенню форм і видів нестандартної зайнятості. Так, банки стали на шлях залучення до своєї діяльності таких нових типів зайнятості, як фріланс і аутсорсинг, крім того, активне застосування цифрових технологій у банківській сфері і їхнє постійне вдосконалення з метою оптимізації праці та обслуговування клієнтів, змінює саму структуру праці, поглиблюючи дисбаланс між професіями.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можемо зробити висновок, що викликаний низкою

фінансових криз, пандемією COVID-19, економічний шок й активне поживавлення процесу цифровізації економіки кардинально змінили структуру зайнятості в банківському секторі та асиметрично відобразилися на різних професіях банківських працівників, що в подальшому може призвести до різких темпів і значних обсягів зростання безробіття і без належного регулювання з боку державних і фінансових інститутів, супроводжуватиметься важкою адаптацією працівників відповідно з поступовим поліпшенням економічної ситуації в банківському секторі та у країні загалом.

Література

1. Grishnova O. A., Azmuk N. A., Kuklin O. V. Flexible technologies of university management as a tool to increase their competitiveness. *Bulletin of National academy of sciences of the republic of Kazakhstan*. 2019. Vol. 6. № 382. P. 169—177.
2. Український ринок праці: імперативи та можливості змін : монографія / за наук. ред. І. Л. Петрової, В. В. Близнюк. Київ : НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2018. 356 с.
3. Grishnova O. A., Cherkasov A. V., Brintseva O. G. Transition to a new economy: transformation trends in the field of income and salary functions. *Problems and Perspectives in Management*. 2019. Vol. 17. № 2. P. 18—31.
4. Вайсман Е. Д., Подшивалова М. В. Цифровізація vs занятість: опит банківського сектора. *Вестник ЮУрГУ. Экономика и менеджмент*. 2018. Т. 12. С. 26—34.
5. Гаряга Л. О., Рой А. І. Цифровізація банківської діяльності. *Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків : матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції*, 9 листопада 2018 р. Черкаси : ЧННІ ДВНЗ «Університет банківської справи», 2018. С. 9—10.

6. Kalenyuk I., Grishnova O., Tsymbal L., Djakona A., Panchenko E. Formation of intellectual corporate capital: methods and modern trends. *Bulletin of National academy of sciences of the republic of Kazakhstan*. 2020. Vol. 1. № 383. P. 182—192.
7. Колот А. М., Герасименко О. О. Сфера праці в умовах глобальної соціоекономічної реальності 2020: виклики для України. Київ, 2020. 33 с.
8. Колодій С. Ю. Особливості трансформації фінансового сектору під впливом глобальних трендів соціально-економічного розвитку. *Фінансовий простір*. 2017. № 3 (27). С. 69—75.
9. Петрова Л. А., Кузнецова Т. Е. Цифровизация банковской системы: цифровая трансформация среды и бизнес-процессов. *Финансовый журнал*. 2020. Т. 12. № 3. С. 91—101.
10. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. International Labour Office (ILO). 5th edn. 30 June 2020. URL : https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_749399.pdf.

References

1. Grishnova, O. A., Azmuk, N. A., & Kuklin, O. V. (2019). Flexible technologies of university management as a tool to increase their competitiveness. *Bulletin of national academy of sciences of the republic of Kazakhstan*, 6, 382, 169—177.
2. Petrova, I. L., & Blyzniuk, V. V. (Eds.). (2018). *Ukrainskyi rynek pratsi: imperatyvy ta mozhlyvosti zmin [Ukrainian labor market: imperatives and opportunities for change]*. Kyiv: NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prohnouz. NAN Ukrainy» [in Ukrainian].
3. Grishnova, O. A., Cherkasov, A. V., & Brintseva, O. G. (2019). Transition to a new economy: transformation trends in the field of income and salary functions. *Problems and Perspectives in Management*, 17, 2, 18—31.
4. Vajsman, E. D., & Podshivalova, M. V. (2018). Cifrovizaciya vs zanyatost': opit bankovskogo sektora [Digitalization vs employment: experience in the banking sector]. *Vestnik YuUrGU. Ekonomika i menedzhment — Bulletin of SUSU. Economics and Management*, Vol. 12, 26—34 [in Russian].
5. Hariaha, L. O., & Roi, A. I. (2018). Tsyfrovizatsiia bankivskoi diialnosti [Digitization of banking]. *Rozvytok bankivskykh system svitu v umovakh hlobalizatsii finansovykh rynkiv: materialy XII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 9 lystopada 2018 r. — Development of the world's banking systems in the context of globalization of financial markets: materials of the XII International Scientific and Practical Conference, November 9, 2018*. (pp. 9—10). Cherkasy: ChNNI DVNZ «Universytet bankivskoi spravy» [in Ukrainian].
6. Kalenyuk, I., Grishnova, O., Tsymbal, L., Djakona, A., & Panchenko, E. (2020). Formation of intellectual corporate capital: methods and modern trends. *Bulletin of National academy of sciences of the republic of Kazakhstan*, 1, 383, 182—192.
7. Kolot, A. M., & Herasymenko, O. O. (2020). *Sfera pratsi v umovakh hlobalnoi sotsioekonomichnoi realnosti 2020: vyklyky dlia Ukrainy [Sphere of work in the global socio-economic reality 2020: challenges for Ukraine]*. Kyiv [in Ukrainian].
8. Kolodii, S. Yu. (2017). Osoblyvosti transformatsii finansovoho sektoru pid vplyvom hlobalnykh trendiv sotsialno-ekonomichnoho rozvytku [Features of the transformation of the financial sector under the influence of global trends in socio-economic development]. *Finansovyi prostir — Financial space*, 3 (27), 69—75 [in Ukrainian].
9. Petrova, L. A., & Kuznecova, T. E. (2020). Cifrovizaciya bankovskoj sistemy: cifrovaya transformaciya sredi i biznes-processov [Digitalization of the banking system: digital transformation of the environment and business processes]. *Finansovyy zhurnal — Financial journal*, Vol. 12, 3, 91—101. doi:10.31107/2075-1990-2030-3-91-101 [in Russian].
10. International Labour Office. (2020). ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Retrieved from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_749399.pdf.